

Poznań, dnia; 20.11.2019r.

dr hab. Michał Ziarko, prof. UAM
Zakład Psychologii Zdrowia
i Psychologii Klinicznej
Wydział Psychologii i Kognitywistyki
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Strona | 1

Recenzja rozprawy doktorskiej magister Katarzyny Czekierdy
pt. *Poczucie sensu życia a zdrowie*
napisanej w na II Wydziale Psychologii
SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego – Filia we Wrocławiu
pod kierunkiem prof. dr hab. Aleksandry Łuszczynskiej

Uzasadnienie wyboru tematu

W rozprawie doktorskiej napisanej przez Panią mgr Katarzynę Czekierdę pod kierunkiem Pani prof. dr hab. Aleksandry Łuszczynskiej omawiane są zagadnienia istotne z punktu widzenia psychologii zdrowia i psychologii rehabilitacji.

Pierwszą z wymienionych subdyscyplin psychologii, czyli psychologię zdrowia praca Doktorantki wzbogaca o solidną wiedzę dotyczącą relacji łączących poczucie sensu życia ze wskaźnikami zdrowia fizycznego oraz o informację o moderatorach tego związku.

Z perspektywy psychologii rehabilitacji, podjęty przez Doktorantkę problem ma implikacje praktyczne – dotyczy poszukiwania wskazówek, jak psycholog może projektować i wykonywać skuteczne interwencje poprawiające fizyczną jakość życia osób cierpiących na przewlekłe choroby układu nerwowego oraz mięśniowo szkieletowego.

W moim odczuciu temat, którym zajęła się Doktorantka niesie ze sobą szansę rozwoju dwóch wskazanych wyżej subdyscyplin psychologii w wymiarze teoretycznym i praktycznym. Dlatego jednoznacznie pozytywnie oceniam problematykę podjętą przez mgr Katarzynę Czekierde w Jej pracy doktorskiej.

Strona | 2

Recenzowana rozprawa doktorska składa się z cyklu trzech artykułów zamieszczonych w renomowanych czasopismach naukowych: *Health Psychology Review*, *Rehabilitation Psychology* oraz PLOS ONE (praca znajduje się na etapie wprowadzania zmian po otrzymaniu uwag od recenzentów).

Ocenienie cyklu publikacji jest znacznie trudniejsze niż ocena rozprawy doktorskiej, ponieważ przed recenzentem pojawia się zadanie ocenienia wcześniej recenzowanych tekstów oraz sprawdzenia, czy poszczególne elementy stanowiące cykl są spójną całością. W przypadku dysertacji doktorskiej nie ma tego problemu, ponieważ to Autorka sama prowadząc wywód ukazuje, jak widzi całościowo opisywane i badane zjawisko. Dlatego tok prowadzenia oceny cyklu publikacji podporządkuję poszukaniu odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki był nadrzędny cel badań prowadzonych przez Doktorantkę? oraz Jakie szczegółowe problem(y) podjęła się rozwiązać?
2. Czy rozwiązując problem badawczy posługiwała się spójną siatką pojęciową wywodzącą się z konkretnej koncepcji psychologicznej i konsekwentnie wykorzystywała ją we wszystkich pracach?
3. Czy stosowana przez Doktorantkę metodologia badań; dobór próby, narzędzi badawczych, stosowane sposoby analizy danych są poprawne?
4. W jaki sposób badania prowadzone przez Doktorantkę poszerzyły wiedzę na temat znaczenia sensu życia dla zdrowego funkcjonowania człowieka?

W prowadzonych badaniach Doktorantka realizuje dwa cele naukowe. Głównym celem badań było poznanie zależności pomiędzy poczuciem sensu życia a wskaźnikami zdrowia fizycznego (albo raczej fizycznej domeny jakości życia) zarówno wśród osób zdrowych jak i przewlekle chorych. Drugie z

realizowanych zadań dotyczyło poszukiwania potencjalnych mediatorów (Doktorantka wzięła pod uwagę pozytywne doświadczanie aktywności fizycznej oraz mobilności fizycznej) tego związku.

Teoretyczne podstawy badań

Przedstawiony do recenzji zbiór artykułów poprzedzony jest krótkim, trzydziestopięć stronicowym, opisem podejmowanej problematyki badawczej oraz skróconą prezentacją otrzymanych wyników. W tym fragmencie rozprawy doktorskiej dyskutowane jest pojęcie sensu życia i jego związku ze zdrowiem fizycznym. Podejmowane są również zagadnienia jakości życia w kontekście chorób układu nerwowego i mięśniowo szkieletowego. Sądzę, że Doktorantka w sposób jasny i klarowny przybliży czytelnikowi podstawy teoretyczne swoich badań oraz wyjaśnia ich główne założenia, otrzymane wyniki wraz z ich implikacjami.

Przygotowując wszystkie teksty wchodzące w skład cyklu publikacji Doktorantka odwoływała się do tych samych teoretycznych koncepcji poczucia sensu życia i jakości życia. Swoje badania prowadzi odwołując się do dorobku psychologii poznawczej. Jako punkt wyjścia do rozważań o poczuciu sensu życia i jego relacjom ze zdrowiem przyjmuje podejście Parka i Folkman, w którym poczucie sensu życia traktowane jest jako przekonanie, że własne życie jest wartościowe, sensowne lub celowe. Konceptualizując jakość życia korzysta z podejścia zaproponowanego przez Światową Organizację Zdrowia. Podstawa teoretyczna rozprawy doktorskiej jest spójna teoretycznie.

Analizując wprowadzenie teoretyczne, a także artykuły wchodzące w skład cyklu, nasuwa mi się jedno krytyczne spostrzeżenie i wynikająca z niego wątpliwość. Otóż odnoszę wrażenie, że Doktorantka zamiennie posługuje się terminem jakość życia i zdrowie. Przykład tego odnajduję na stronach 11 i 12

wprowadzenia. Na stronie 11 przedstawiając cel badań własnych Doktorantka pisze: „Dodatkowo, weryfikowano rolę potencjalnych moderatorów związku pomiędzy **poczuciem sensu życia i fizycznym aspektem jakości życia.**” (podkreślenie moje). Natomiast na stronie 12 pojawia się zdanie: „Celem Badania 1 była meta-analiza siły związku pomiędzy **poczuciem sensu życia i wskaźnikami zdrowia fizycznego.**” (podkreślenie moje). Zastanawiam się, czy Doktorantka jako tożsame z jakością życia traktuje zdrowie fizyczne? Wydaje mi się, że zagadnienie relacji łączącej te dwa konstrukty nie zostało w dostateczny sposób przedyskutowane i Doktorantka nie określiła swojego stanowiska w tej kwestii. Związki pomiędzy tymi pojęciami są niejednoznaczne. Istnieją przynajmniej dwa stanowiska w tym zakresie. W pierwszym, zdrowie traktowane jest jako wyznacznik jakości życia. W drugim, zakłada się, że zdrowie jest tożsame z jakością życia.

W tym kontekście nasuwa się pytanie, czy temat pracy doktorskiej odzwierciedla jej zawartość. Wydaje mi się, że nie do końca. Temat rozprawy doktorskiej brzmi: „*Poczucie sensu życia a zdrowie*”. Analizy teoretyczne i sposób pomiaru zmiennej zależnej w badaniu 2 i 3 wskazują, że Doktorantka badała relację zachodzącą pomiędzy poczuciem sensu życia a fizyczną domeną jakości życia. Do pomiaru zależnej wykorzystała przecież podskalę kwestionariusza WHOQOL-BREF dedykowaną do pomiaru fizycznej domeny jakości życia. Co prawda do meta-analizy włączono teksty, w których konceptualizowano poziom zdrowia w różny sposób (np. za pomocą wskaźników śmiertelności, zakresu niepełnosprawności). Jednak traktuję ją – meta-analizę jako punkt wyjścia (swoisty, empiryczny przegląd literatury) stanowiący podstawę badań własnych. W swoich badaniach Doktorantka zdecydowała się na pomiar fizycznej domeny jakości życia. Biorąc to pod uwagę zastanawiam się, czy tytuł doktoratu nie jest za szeroki. Sądzę, że praca doktorska dotyczy w większym stopniu identyfikowania

zależności łączących poczucie sensu życia z fizyczną domeną jakości życia niż zdrowiem.

Podsumowując analizę fragmentu wprowadzającego w problematykę badań uważam, że mimo krytycznych uwag spełnia ona wymagania stawiane przed Strona | 5 pracą doktorską. Ta część pracy jest napisana na odpowiednim poziomie, mimo że niektóre fragmenty wymagałyby rozbudowania (np. precyzyjne zdefiniowanie pojęć poczucie sensu życia, jakość życia i relacji łączących te zjawiska).

Ocena projektu badań i poprawności przyjętych metod badawczych

Doktorantka realizuje swój główny cel badawczy, czyli weryfikuje związki pomiędzy poczuciem sensu życia a zdrowiem fizycznym w trzech etapach: (1) wykonując metaanalizę dotychczasowych badań poświęconych relacjom łączącym poczucie sensu życia z różnymi wskaźnikami zdrowia, (2) określając charakter związków pomiędzy poczuciem sensu życia a fizyczną domeną jakości życia poprzez sprawdzenie, czy wyższe poczucie sensu życia poprzedza lepszą fizyczną jakość życia, czy też relacja łącząca obie zmienne jest odwrotna, to znaczy czy wyższa fizyczna jakość życia sprzyja wyższemu poczuciu sensu życia, (3) sprawdzając, jakie czynniki mediują relację poczucie sensu życia – fizyczna jakość życia.

Przechodząc do oceny metodologii badań własnych oraz opracowania uzyskanych wyników, na wstępie należy podkreślić odpowiednie kompetencje mgr Katarzyny Czekierdy do tworzenia i przeprowadzania projektów badawczych w psychologii zdrowia.

Oceniając metodologię prowadzonych przez Doktorantkę badań mogę stwierdzić, że nie budzi ona żadnych większych zastrzeżeń. Sposób stawiania problemów, hipotez, operacjonalizacja zmiennych, schemat badań (podłużny) uważam za poprawne. Badania prowadzone przez Doktorantkę miały charakter

kwestionariuszowy. Posługiwała się Ona powszechnie stosowanymi metodami w badaniach psychologicznych: m.in.: *World Health Organization Quality of Life – Bref* lub wybranymi pozycjami z następujących kwestionariuszy *World Health Organization Quality of Life i Exercise Experiences Subscale of Health Related Experiences*. Wybór metod pomiaru zmiennych nie budzi zastrzeżeń. Doktorantka korzystała z rzetelnych i sprawdzonych narzędzi badawczych, a wykorzystane kwestionariusze pozwalają realizować postawione w badaniach cele. W odniesieniu do sposobu pomiaru zastanawiam się nad jedną kwestią. W trzecim badaniu pomiar dwóch zmiennych został zrealizowany za pomocą jednej pozycji testowej zaczerpniętej ze standardowej metody. Decyzja o takim sposobie pomiaru redukuje mierzoną zmienną do skali porządkowej. Zastanawiam się, czy nie lepiej byłoby wykorzystać kilka itemów z danego kwestionariusza i mierzyć zmienną za pomocą skali ilorazowej? Co przemawiało za zredukowaniem stopnia pomiaru zmiennych?

Sposób konstruowania próby badawczej oraz wybór danych do metaanalizy są prawidłowe. Magister Katarzyna Czekierda zapraszała do badań osoby cierpiące na różne choroby przewlekłe: centralnego układu nerwowego oraz choroby układu mięśniowo szkieletowego. Doktorantka jasno opisuje kryteria włączania i wykluczania osób z badań. Jest to szczególnie istotne przy badaniu osób cierpiących na schorzenia somatyczne, ponieważ ich funkcjonowanie ulega zakłóceniu w wyniku oddziaływania wielu czynników, np. współwystępowania innych chorób przewlekłych, czy też stosowanej metody leczenia. Dbano o wykluczenie potencjalnych czynników zakłócających sprawia, że uzyskane wyniki można potraktować jako cechujące się wysoką trafnością zewnętrzną.

O staranności w przestrzeganiu standardów etycznych prowadzonych badań świadczy fakt, że realizowany projekt badawczy uzyskał pozytywną akceptację komisji etycznej. Dodatkowo na podkreślenie zasługuje fakt, prowadzona badań w schemacie podłużnym.

Uważam, że sposób przygotowania i przeprowadzenia badań spełnia wymagania stawiane osobom ubiegającym się o stopień doktora.

Rezultaty badań – ocena sposobu prezentacji i ich znaczenia

Strona | 7

Doktorantka analizuje uzyskane dane za pomocą podstawowych (obliczanie podstawowych statystyk opisowych, prostych współczynników korelacji oraz testów istotności różnic) i zaawansowanych procedur statystycznych (metaanaliza wcześniej prowadzonych badań, regresja krzyżowa, mediacja wielokrotna z sekwencyjnymi mediatorami). Zastosowane procedury statystyczne były adekwatne i wystarczające do rozwiązywania problemów badawczych rozwiązywanych w pracy doktorskiej. Analizy zostały przeprowadzone z właściwą starannością, bez znaczących niedociągnięć a wyniki przedstawione w sposób przejrzysty.

Jako najważniejsze osiągnięcie Doktorantki traktuję wykazanie, że poczucie sensu życia wyznacza poziom jakości życia w jej fizycznej domenie i związek ten jest mediowany przez pozytywne doświadczenia związane z aktywnością fizyczną oraz większą mobilność fizyczną.

Sposób analizy zebranych danych, prezentację wyników oraz przeprowadzoną dyskusję uważam za odpowiadającą wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim.

Ocena formalnej strony recenzowanej rozprawy

Oceniając pracę (Skrócony Opis Osiągnięcia Naukowego) pod względem formalnym należy podkreślić, że jest napisana starannie, poprawną polszczyzną, a tok wyводу jest spójny i klarowny. Jednak znajduje się w niej trochę niedociągnięć. Podam jeden przykład. Na stronie 9 Doktorantka pisze: „Choroby

układu nerwowego dotyczą około **biliona** osób na całym świecie” (podkreślenie moje). Wydaje się to nieprawdopodobne, ponieważ bilion to tysiąc miliardów a szacuje się, że obecnie na Ziemi żyje niecałe osiem miliardów ludzi. Błąd wziął się prawdopodobnie z bezrefleksyjnego tłumaczenia liczebnika bilion, który w krajach stosujących długą skalę liczebników oznacza 10^{12} (czyli 1000 miliardów), a w krajach stosujących krótką skalę oznacza 10^9 (czyli miliard w długiej skali). Innym błędem formalnym są różnice w opisie tego samego narzędzia badawczego. Na stronie 21 opisując kwestionariusz WHOQOL-BREF Autorka pisze, że podskalę badającą fizyczną domenę jakości życia tworzy siedem itemów. Kilka stron dalej opisując narzędzia badawcze wykorzystane w badaniu trzecim twierdzi, że ta podskala składa się z sześciu pozycji testowych. Strona | 8

W rolę recenzenta wpisany jest wymóg, krytycznego przyjrzenia się dorobkowi Doktorantki. W przypadku cyklu artykułów wskazanego przez mgr Katarzynę Czekierdę, jako podstawę ubiegania się o stopień doktora, jest to niezwykle trudne. Zgłoszony do oceny cykl tekstów został opublikowany w bardzo dobrych czasopismach naukowych i w związku z tym w warstwie teoretycznej, metodologicznej i formalnej zostały one przygotowane poprawnie, a ewentualne uchybienia usunięto na etapie recenzji i przygotowania tekstów do druku. Mogę stwierdzić, że rozprawa doktorska została napisana zgodnie z przyjętymi standardami, a jej struktura odpowiada wymaganiom stawianym doktoratowi.

Pisząc teksty składające się na osiągnięcie naukowe „Poczucie sensu życia a zdrowie” Autorka sięgnęła do wielu wcześniejszych prac. Wykaz literatury liczy ponad dwieście pozycji polsko i obcojęzycznych. Znajdują się w nim teksty, które ukazały się pomiędzy rokiem 1954 a 2018. Większość z cytowanych prac powstała po roku 2000. Przeważająca liczba przywoływanych tekstów to pozycje anglojęzyczne – głównie artykuły empiryczne, opublikowane po roku 2000. Literatura, na którą powołuje się Doktorantka, została dobrana przez Nią specyficznie ze względu na poruszaną problematykę i wykorzystana w pełni.

Odwołanie się do tak wielu źródeł pozwala wnioskować, że Pani Katarzyna Czekierda świetnie orientuje się w literaturze dotyczącej podejmowanej przez nią problematyki.

Strona | 9

Podsumowanie

W pełnienie roli recenzenta wpisane jest poszukiwanie uchybień i niedociągnięć w referowanych tekstach po to, aby Autorka mogła otrzymać informację z zewnątrz, co zrobiła i co mogłaby zrobić inaczej, aby móc krytycznie spojrzeć na własną pracę. W przypadku rozprawy doktorskiej Pani mgr Katarzynę Czekierdę uwag krytycznych jest niewiele, co świadczy o wysokiej jakości Jej pracy naukowej.

Z punktu widzenia wymagań stawianych rozprawie doktorskiej, jako kryterium oceny przygotowania Doktorantki do samodzielnego i poprawnego pod względem metodologicznym rozwiązywania problemów badawczych w obszarze psychologii, oceniam rozprawę doktorską, jako spełniającą ustawowe warunki ubiegania się o stopień doktora. Zgodnie z Ustawą o Tytułach i Stopniach Naukowych z roku 2003. Rozprawa doktorska napisana przez mgr Katarzynę Czekierdę, pt. *Poczucie sensu życia a zdrowie* stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wskazuje na posiadanie wiedzy teoretycznej z obszaru psychologii umożliwiającej poprawnie metodologicznie prowadzenie samodzielnych badań naukowych. W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Katarzyny Czekierdy do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

/dr hab. Michał Ziarko, prof. UAM/